

СОТИРИОЛОГИЯТА НА ПРАВОСЛАВНАТА АСКЕТИЧЕСКА ТРАДИЦИЯ В ДРЕВНАТА ЦЪРКВА И ДНЕС ВЪЗ ОСНОВА НА СЛОВАТА НА СВ. ДОРОТЕЙ ГАЗСКИ (+560) И СВ. ПОРФИРИЙ КАВСОКАЛИВИТ (+1991)

Свещ. доц. д-р Стоян Чиликов

Пловдивски университет „Паисий Хилендарски“

Резюме. Текстът има за цел да изследва сотириологичността на аскетическите възгледи на двама от най-забележителните отци аскети. На базата на съпоставителен (сравнителен) анализ се проследяват общите моменти в съчиненията им, както и техните разлики, които очертават развитието на аскетическата традиция от древността до днес. Авва Доротея предава аскетическия опит на Египетските подвижници през VI век, сърцевината на който е духовната борба, отсичането на страстите и придобиването на добродетели. В основата на християнския подвиг св. Порфирий поставя любовта към Бога, която преобразява страстите, преобръща злото и обожава човека, като фокусът е поставен не върху борбата със страстите, а върху Христос и общуването с Него. Тайнствата, молитвата, богослужението довеждат човек да богохваление и богосъзерцание. В словата на св. Порфирий Кавсокаливит е по-ясно изразена корелацията между сотириологията и еклезиологията.

Ключови думи: аскеза; подвиг; сотириология; еклезиология; духовна борба; съзерцание; авва Доротея; Порфирий Кавсокаливит

1. Въведение

Християнската аскетическа традиция се свързва обикновено с имената на първите анахорети и създатели на организирания монашески живот, като св. Антоний Велики, св. Пахомий Велики, св. Евтимий Велики, св. Сава Освещени, св. Онуфрий Велики, св. Теодосий Велики, както е отразено това в литургичния чин на Църквата на светата Проскомидия. В същността си основите на православната аскетическа традиция са поставени преди всичко от Господ Иисус Христос и това ясно е засвидетелствано от новозаветните текстове, които съдържат учението на Христос. В съчиненията на отците аскети от различните етапи на развитието на Църквата има известни разлики, защото

живеят през различни епохи, но основата е една, защото тя е поставена от Христос, Който е Подвигоположник и Спасител. Св. авва Доротей Газки¹⁾ и св. Порфирий Кавсокаливит²⁾ живеят през различни епохи VI и XX век и в съчиненията им може да се проследи както общото в аскетическата традиция на Църквата, така и нейното развитие със своите специфики. Авва Доротей пише своите „Слова“, които и до днес се използват като азбука за християнската духовност. Отличават се с дълбочината си при разкриване истините на вярата и същевременно яснота и простота, които вероятно са възпирали повечето научни изследвания. Същото може да се каже за словата на св. Порфирий Кавсокаливит, който въпреки формалната си липса на образование пише за учението за Църквата по-задълбочено и аргументирано от който и да е академичен учен. В тази достъпност и яснота се съдържа *par excellence* огромното значение на тези аскетически автори за съвременната църковна общност, която има нужда да опознае по-задълбочено този светоотечески опит, който в същността си е опит на църковния организъм и би трябвало да е присъщ на всеки един от членовете на Христовото тяло. Има разлика в съчиненията на двамата отци аскети, която е както в предаването на основни богословски идеи, така и по отношение на стила и излагането на мислите, тъй като св. авва Доротей безспорно е бил много образована личност, познавал е светоотеческата традиция на Изток и същевременно сам е изпитал в живота и опита си това, което е написал. В словата на авва Доротей и св. Порфирий има предаване на истините на вярата въз основа на богосъзерцанието и богооткровението. Тяхното богословие е (плод на) съзерцание, на базата на православния духовен живот, който предават в своите слова. Това е отличителна характеристика за светоотеческите съчинения и конкретно за богословието на отците аскети. През всички епохи на Църквата акцентът е върху молитвеното богословие, което ражда истините на вярата на основата на правилната и автентична православна духовност, на опита в Христос, на богообщението, богопознанието и богосъзерцанието. Евагрий Понтийски, който живее почти два века по-рано от св. авва Доротей, предава тази симбиоза и синергия на християнския подвиг с богословието или на молитвата с вярата по следния начин: „Който е богослов, той се моли правилно и който се моли – той е истински богослов“ (Migne 1865, 1180). Въз основа на тази ясно обусловена зависимост и аксиома в Църквата се развива православният етос на вярващите в Христос, на православната вяра и живот, които очертават молитвата като базисен критерий за раждането на богословието. В древната църква молитвеното богословие създава истините на вярата – „Правилото на молитвата ражда правилото на вярата (*Lex orandi lex credendi est*)“. В словата на св. авва Доротей и на св. Порфирий Кавсокаливит се съдържа този перекорезис на догмат и морал, като духовната борба, която описват, е на основата на техния духовен опит и живот в Христос.

2. Антропология и сотириология

При авва Доротей, както и в трудовете на много от църковните отци аскети, има много ясно изразена връзка на антропологията със сотириологията. Важна предпоставка в тази перспектива е сътворението на човека по Божия образ, който се изразява в неговото безсмъртие (като духовна реалия), в неговата свобода и в това, че е „украсен със всички добродетели“ (Regnault & Prévile 1963, 146). Всъщност това е библейското тълкуване на преподобния на Бит.2,1 относно сътворението на човека по Божия образ и подобие, като св. Доротей разбира образа в безсмъртието на човека и неговата свобода, така както е при св. Кирил Йерусалимски (Reischl 1967, 110). Подобие на Божие се състои в добродетелите, които вярващите в Христос развиват в живота си, в светостта, с която се оприличават на Самия Творец и Бог (Regnault & Prévile 1963, 396). Подобие на Божие според авва Доротей е зададеност за човека, която той трябва да реализира в своя живот, като се освещава и доближава до Бога, като се осветява и преобразява падналата след греха на Адам човешка природа. Грехът на прародителите Адам и Ева в рая ги лишава от прякото общуване с Бога и неговото богоподобие. След падението човекът „пребъдвал вече в грях, славолубие, в стремеж към наслажденията на този век и в други страсти“ (Regnault & Prévile 1963, 148). В това отношение авва Доротей се придържа изцяло към книгите на Свещеното писание. Такива са интерпретациите на отците св. Василий Велики и св. Григорий Богослов, които св. авва Доротей познава и цитира често в словата си. Грехопадението на прародителите в рая е свързано с Въплъщението на Бог Слово, което спасява човека от греха и смъртта и го води към живот вечен. „Господ слязъл, като станал заради нас човек, та както казва Григорий (Богослов), с подобното да излекува подобното, с душата да излекува душата, с плътта – плътта“ (Regnault & Prévile 1963, 152). Във възгледа за появата на злото и неговата природа св. авва Доротей се доближава до светоотеческото учение на св. Григорий Нисийски и св. Дионисий Ареопагит, който има сходство с неоплатоника Прокъл. Злото влиза в света вследствие на греха на прародителите. То няма същност и свой състав, но душата, която се е отклонила от добродетелта, сама го произвежда и сама се измъчва от злото, „*κολάζεται ὑπο τῆς κακίας*“ (Regnault & Prévile 1963, 342). Подобно на Дионисий Ареопагит св. авва Доротей говори за злото, което живее като паразит за сметка на доброто и краде от неговата същност: от слабото загниване в дървото се ражда червей, който го разяжда и поврежда, медта произвежда ръждата, която я разяжда, одеждите произвеждат молеца, който ги разяжда и поврежда, това се случва и с душата, която се е отклонила от добродетелта (Regnault & Prévile 1963, 342). Много ясно изразяване на сотириологичността в учението на авва Доротей е връзката между догмат и етос, която се очертава в учението на преподобния за греха, страстите и духовната борба. Грехът и злото отдалечават човека от Бога и добродетелния

живот. Затова св. авва Доротея акцентира преди всичко на духовния живот и борбата със страстите, като човек със своята свободна воля се подвизава и по този начин участва в Божието домостроителство. Тези догматически истини са на основата на Свещеното писание и на трудовете на някои от великите отци на Църквата и това допринася да се избегне опасността да се изпадне във „формален морализъм или аскетически казуализъм“ (Martzelos 2004, 4) при учението за спасението на човека. Аскетическият живот е на базата на вярата в Троицния Бог, в този смисъл той е триадологичен, христологичен и сотириологичен. В контекста на тази христоцентрична аскетика авва Доротея пише за своя опит в духовния живот, за борбата със страстите и за християнските добродетели като последица от живота в Христос. Страстите се появяват в човешката душа след грехопадението на прародителите и те са *παρὰ φύσιν* против естеството. Те са противоестествени състояния и затова измъчват човешката душа. Учението за борбата със страстите на авва Доротея е опитът на отците от Египетската пустиня. Страстите се отсичат още докато са малки, за да не станат навик: „защото едно нещо е да изскубнеш малка тревица, а друго – да изкорениш голямо дърво“ (Regnault & Préville 1963, 310, 361).

Духовната борба е против злите помисли, против страстите и за придобиване на добродетелта в Христос и затова човек участва със своята свободна воля. В антропологията авва Доротея акцентира на свободата на човека, тъй като въз основа на нея се ражда християнският подвиг (Regnault & Préville 1963, 432). Източният възглед за свободата и богатата е различен от западния, в основата на който е учението на св. Августин Хипонски. Цялата източна традиция в лицето на светоотеческите и богослужебните текстове на Църквата говорят за свободата като основа на християнския подвиг, свободата, с която човек избира дали да съдейства за своето спасение на благата Божия воля и на Божията богат, или да не съдейства; да участва в процеса на спасението, обожението и преобразяването на падналата човешка природа или да не участва. Когато говори за свободата на човека, авва Доротея акцентира върху свободната воля на човека в борбата му със страстите и придобиването на добродетели (Regnault & Préville 1963, 432 – 434). По този начин се възвръща богообразието в човека, което се изразява в неговата свобода (Regnault & Préville 1963, 146), като свободната воля се преобразява от присъствието на Бога в живота на човека. Свободната воля е в основата на отсичането на лошите помисли, в тяхното противостоене и обръщането им в добри (Regnault & Préville 1963, 328, 496). Борбата с помислите е учение на отците аскети много преди авва Доротея и неговите учители Йоан и Варсануфий, които детайлизират духовната борба с помислите. Практически това е учение на Господ Исус Христос, който казва, че „добрият човек от доброто съкровище на сърцето си изнася добро, а лошият човек от лошото съкровище изнася лошо“ (Bible 1991, 1267) и за това трябва да се противостои на лошите помисли: „който поглежда на жена

с пожелание, вече е прелюбодействал с нея в сърцето си“ (*Bible* 1991, 1199). Авва Доротей и изобщо отците аскети предават своя опит в тази духовна борба и детайлизират подробно същността на духовната битка вътре в човешкото сърце. В този смисъл, духовната борба е не само за отците аскети, а за цялата пълнота на Църквата. След авва Доротей намираме това учение и в св. Варсануфий и Йоан, като то продължава да се развива и в следващите църковни писатели аскети.

Богословието на св. Порфирий Кавсокаливит е много специфично и характерно – то предава развитието на тайнството на подвига през вековете. От друга страна, то изразява живота на светеца, неговия духовен опит в общуването с Бога. През голяма част от живота си, след като напуска Атон, св. Порфирий живее в центъра на Атина, в полиса, за разлика от пустинниците, които са били в пустинята. Напускането на света, за което говори св. авва Доротей в своето първо слово, което е характерно за монашеско аскетическата традиция на Църквата се състои не само във физическото напускане на мястото, а в самия начин на живот, като отказ от всичко преходно от този свят, което пречи на общуването с Бога. Това е състояние на духа, което св. Порфирий има не само в сърцето на пустинята (Кавсокаливития), но и в центъра на полиса (Атина), който за него се превръща в Кавсокаливития, защото продължава да живее по същия начин. Този специфичен детайл от житието на светеца има своето отражение в сотириологическите му възгледи. Св. Порфирий Кавсокаливитски твърди, че аскетът напуска света, за да се подвизава, и отива в пустинята, като жертва своя покой и всичко, за да почувства Божията благодат, да почувства единението с Бога, приятелството с Бога, да стане едно с другите подобно на Светата Троица, на Трите Лица на Света Троица, Които са едно (*Elder Porphyrios* 2007, 172). Подобно на авва Доротей и светоотеческата традиция, св. Порфирий говори че спасението на човека е в общуването с Христос, като също акцентира на християнския подвиг на аскезата, на участието в божествения живот чрез свободната човешка воля. Но центърът е поставен не върху подвига, а върху Христос. Без насилване, просто, с лекота стоене пред Бога, като „същността не е в поклоните, които ще направим, нито в молитвите, а в отдадеността, в любовта към Христа“ (*Elder Porphyrios* 2007, 169). В основата на християнския подвиг св. Порфирий поставя любовта към Бога, която преобразява страстите, преобръща злото и обожва човека неусетно, без той да забележи, защото води със себе си Божията благодат. Има два пътя, които водят до богообщението и обожението, в основата на които е духовният живот на християните и духовната борба. Единият, който показва авва Доротей в своите слова, който е ясно изразен в голяма част от монашеско аскетическата традиция на Църквата, е противостоенето на страстите според завета на отците „Дай кръв – приеми дух“, който път според св. Порфирий е по-труден, „суров и уморителен, с ожесточени нападения срещу злото“ (*Elder Porphyrios* 2007, 148).

Другият е на любовта. Св. Порфирий акцентира на любовта, не на борбата със злото, с противника на човешкия род или на борбата със страстите (която е неизбежна в духовния живот на християните), а на любовта, която води директно към Бога, която освещава човека. „Не воювайте, за да гоните мрака от стаята на душата си. Отворете една малка пролука, за да влезе светлината, и мракът ще изчезне. Същото се отнася за страстите и за слабостите. Не воювайте с тях, но ги преобразявайте в сили, като не обръщате никакво внимание на злото“ (ibid. 148). „Гонете страстите с мекота и неусетно“ (Elder Porphyrios 2007, 135).

Стремежът на християнина е Христос и животът с него, затова не се обръща внимание на злото и дявола, а се поставя акцент върху общуването с Бога. „Няма да станете светии, пъдейки злото“ (Elder Porphyrios 2007, 147), казва св. Пофирий. Страстите съществуват у човека, злото и дяволът съществуват, „но център на християнския живот е Бог и общуването с Него, освещаването на човека посредством общуването с Божествената Троица. Аскезата е необходима, за да се навлезе в същността, за да дойде благодатта, затова са необходими тези „външни форми“ (Elder Porphyrios 2007, 183). Те са проява на свободата на човека, на неговия свободен избор. „Бог е направил човека сам да търси, да стане добър, сам да желае това и то да става така, сякаш е негово собствено постижение. А в действителност – то произхожда от Божи-ята благодат. Първо човек трябва да го поиска, да го обикне, да го пожелае и впоследствие идва Божиата благодат и го постига (Elder Porphyrios 2007, 208). Когато вярващият християнин умъртви вехтия човек „със страстите и похотите“, той не обръща внимание на дявола и злото. „Не го занимава това. Оно-ва, което го занимава, са любовта, служението на Христа и ближния“ (Elder Porphyrios 2007, 101). Божиата благодат след това носи мир, радост, покаяние, спокойствие. Божиата благодат идва, когато човек има стремеж към нея. Св. Порфирий затова препоръчва да се пренебрегват злото и дяволът, а човек да потърси Бога, да има в себе си „копнеж по Бога“. „Гледайте на всичко без смущение, без притеснение, без напрежение, без стягане. Нека всичкото ви усилие е насочено в това да гледате към светлината, да придобиете светлината. Така вместо да се отдавате на притеснение, което не е от Дух Божий, ще се отдавате на славословие Богу“ (Elder Porphyrios 2007, 158). Това е малкото, което човек прави, за да дойде Божиата благодат. Молитвата, която привлича Бога, славословието, което възхвалява Твореца. Освещаването на душата, което става неусетно в общуването с Бога в богослужението, което е по-безкръвният начин за придобиване на Духа.

3. Сотириология и еклезиология

Авва Доротей акцентира на монашеския подвиг и на духовната борба за придобиване на благодатта Божия. Подробно говори за борбата със страстите

и придобиването на добродетели, които са плод на действието на благодатта в живота на подвижника, но по-малко говори за тайнствата на Църквата. Според авва Доротея християнското съвършенство се състои в придобиването на божествената любов, която съчетава човека със Самия Бог и ражда истинско знание, истинския гносис. Това учение е сходно с възгледа на Евагрий за целта на християнския подвиг. Авва Доротея прави синтез на християнския подвиг, в който включва и опита на Евагрий, като интегрира цялото достигнало до него предание в една „обща сотириологическа перспектива“ (Sidorov 1994, 60 – 61). Св. Порфирий също говори за божествената любов, като плод на обожението на човека, но не и за гносис. Той счита за цел на християнския подвиг единението с Бога, който е предел на съвършенството и крайното благо. Това е обожението на човека, което „съдържа в себе си всичко“ (Elder Porphyrios 2007, 177).

Св. авва Доротея говори малко за църквата и за тайнствата, които осветяват човека, тъй като акцентира върху духовната борба и духовния живот на подвижниците вследствие на християнската аскеза. Беседите му са адресирани до монашеската общност и затова са конкретизирани за предметите, които са най-важни за нея, а това са духовният живот и духовната борба. Преподобният говори само за Тайнството на светото Кръщение, без това да означава игнориране на останалите тайнства, които органично съществуват в Църквата като тяло Христово. Тайнството на Кръщението „премахва и унищожава всеки грях“, пише преподобният Доротея (Regnault & Prévaille 1963, 156). Животът след кръщението е спазване на заповедите, които ни помагат да не грешим, но и да се очистим от самите страсти (Regnault & Prévaille 1963, 156). Св. Порфирий акцентира върху живота в Църквата и общуването с Бога в тайнствата. Спасението на човека става в Църквата, която е тялото Христово. Тя, пише св. Порфирий, е „безначална, безкрайна, вечна, какъвто е нейният Основател – Троичният Бог, Който е безначален, безкраен и вечен“ (Elder Porphyrios 2007, 97). Божествената тайна какво Църквата е, или по-скоро как се изразява Църквата, слепият и необразован в „светските науки“ Порфирий „вижда“ с духовните си очи. Според св. Порфирий Кавсокаливит Църквата, като замисъл и дело Божие, съществува преди вековете, преди сътворението на видимия и невидимия свят. Тогава е била „неявена и се яви в последно време“ (Elder Porphyrios 2007, 97). Св. Порфирий нарича Църквата дори несътворена, тъй като „Вечната Църква съставят трите Лица на Светата Троица“. В Пресветата Троица има общуване на основите на любовта, което отговаря на функциите на църковния организъм. В този смисъл, преподобният вижда Светата Троица като Църква, която е „вкоренена в любовта“ (Elder Porphyrios 2007, 97). В божествената любов и в премъдрия Божий промисъл са съществували изначално и ангелите, и хората (Elder Porphyrios 2007, 97). Ако св. Порфирий беше академичен учен, би могло да се говори за творчески син-

тез на църковните автори в неговите съчинения относно учението за църквата. Св. Порфирий е харизматичен богослов, неговото знание е от Бога, не е плод на интелектуален процес и затова учението, което има относно църквата, е по-скоро ясен критерий как то се съдържа в църковния организъм. Св. Максим Исповедник развива тезата, че Църквата е образ на Бога (Migne 1863, 664, 672В). При този свети отец на Църквата е поставена базата на развитието на православната еклезиология без влиянието на Ориген, като е осъществен синтез на светоотеческото богословие до него и ясно е предадена връзката, която съществува на антропологията с еклезиологията и сотириологията. Тази тенденция е продължена и от следващите отци на Църквата, както и от съвременните отци аскети, сред които се откроява св. Порфирий Кавсокаливитски. Грехопадението на прародителите в рая „откъсва“ човека от Църквата. Въплъщението на Словото разкри предвечния Божий план за спасението на човека. В лицето на Христа, Въплътителото се Слово, човечеството е съединено отново с Църквата. „Влизайки в несътворената Църква, казва св. Порфирий, идваме при Христа, навлизаме в нетварното“ (Elder Porphyrios 2007, 98). Това е божествената тайна на съединяването на човека с Бога в Църквата като Богочовешки организъм, проникването на човека от светите божествени енергии, които го обожават и правят не бог по естество (което е невъзможно и нереално), а бог по благодат. Въплътителото се Слово съедини тялото на Църквата с небето и земята, тъй като Той е Глава на Църквата. Това, което първият Адам не успя да извърши, го извърши вторият Адам – Господ от небето, Който привежда целия свят в обятията на Отца. Всичко е преобразено в Христос и чрез Христос, в Църквата всички сме част от тялото, ставаме едно дори с хората, които не са близо до Църквата (Elder Porphyrios 2007, 99). Според свети Порфирий хората, които са далеч от Църквата, защото така са решили със свободната си воля, живеят така поради незнание и неведение. Христос може да промени това, затова е дадена молитвата и за враговете, защото крайната цел на нашата вяра е „да бъдат всички едно“ (Elder Porphyrios 2007, 104). В Църквата се предлага нов живот, „живот в Христа“, който се постига чрез служението Богу и тогава Църквата става рай, „живееш в рая“ (Elder Porphyrios 2007, 101). Тези констатации са характерни за отците на Църквата, които са съвременни и химнографи. Св. Порфирий казва, че християнинът трябва да бъде поет (Elder Porphyrios 2007, 118), да вижда красотата на света, защото има духовни възприятия; Божията любов у християните ги прави поети, създава поетична душа с отворени духовни възприятия за света, в които рисува Бог. Райското състояние се характеризира с мира, радостта, любовта, които са плод на Светия Дух, на общуването с Него в Църквата, като в основата на любовта е човек да се жертва по примера на Христос. „При всяко действие, извършвано по задължение, душата се възпротивява и реагира“, казва светецът. Това, което привлича благодатта на Светия Дух, са любовта и саможертвата, която е про-

ява на любовта към Бога и ближния – от цялата си душа и от цялото си сърце (Bible 1991, 1274). Св. Порфирий не акцентира изцяло нито върху подвига и борбата с греха, нито върху светотайнствения живот в църквата. И двете са необходими в пътя към обожението на човека. Тайнството на покаянието и изповедта примирява човека с Бога и света, изцелява душата му, като я прави отново чиста и неопетнена. Тайнството на Евхаристията не само изцелява душевните рани, но и преобразява тварната човешка природа, защото приема тялото и кръвта на Богочовека Христос. Евхаристията осветява, преобразява, изцелява и обожва целия човек – и душата, и тялото.

4. Заключение

Словата на св. авва Доротей са емблема на сотириологичността на духовния живот на християните през VI век. Преподобният ясно предава връзката на догмат и етос в своите беседи, като учението за духовния живот и борбата със страстите е характерното за църковните писатели аскети през VI век. В основата на духовния живот и спасението на човека е християнският подвиг, вследствие на който Божията благодат осветява човешката природа, преобразява волята на човека, обожва душата и тялото, цялата личност с присъщите ѝ чувства, действия, като ги прави да бъдат Христови. Св. Порфирий Кавсокаливит подчертава значението на Божията благодат в духовния живот на човека, като страстите се преобразяват вследствие общуването на човека с Бога. Той не отрича християнския подвиг, аскезата и борбата със страстите, които са неизбежни в православния духовен живот, а подчертава, че трябва да се стремим към Божията любов, която да преобразява живота ни. Би било грешка да се акцентира на богословието на св. Порфирий като аскетика на любовта, като се разглежда само по абстрактен и теоретичен начин. Тогава съществува опасността да се измести на заден план християнският подвиг, което съвсем не е учението на светеца. Една тенденция, която си прокарва път в съвременното академично богословие, като се отдава приоритет на духовната радост пред покаянието, на Евхаристията пред подвига, без да се отчита опитът на отците, които говорят за аскетиката като стъпала, през които вярващите в Христос преминават, за да бъде възможно богообщението и осветяването на човека. Проблемът не е в приоритета на радостта и Евхаристията, а в пренебрегването на подвига. Тази клопка е избегната в съчиненията на отците аскети, чийто изразител на богословието е св. Порфирий. Ако в словата на авва Доротей може да се намери някаква връзка с елементи от учението на Аристотел, стоиците или Евагрий (Regnault & Prévile 1963, 56 – 59; Szymusiak & Leroy 1957, 1663), то в словата на св. Порфирий фокусът се поставя не върху страстите и борбата с тях, а върху общуването с Бога. Сотириологията е във връзка с еклезиологията. Църквата се изразява чрез тайнствата, чрез които човек се спасява. Тайнствата, молитвата, богослужението довеждат човек до

богохваление и богосъзерцание. Св. Порфирий предава епизод от своя живот, в който мистично преживява песента на славея в пустинята: богохвалението, което излиза от неговите „уста“, цялата същност на творението хвали безкористно Бога (Elder Porphyrios 2007, 42, 121). Това е състоянието на Божията любов, която прониква в човека и се превръща по израза на св. Порфирий в „лудост“, духовно преживяване на ненасищане в Божията благодат от присъствието на Бога, в общуването с Него чрез богохвалението, което довежда човек до духовен възторг, до съзерцание, в което вярващият е пропит от Божията благодат и енергии, които предават своите божествени сили необяснимо върху него; като Божия любов, чрез която се прониква във всичко в света. Това е състоянието на обожение на човека, в което той е проникнат от нетварните божествени енергии, и както желязото, поставено в огън, самото то става огън и светлина, а извън огъня е тъмно желязо, мрак (Elder Porphyrios 2007, 101), така е и с човека, който извън нетварната обожваща благодат губи своята светлина. Затова се стреми да пребъдва в това състояние на подвиг, богохваление и богообщение.

БЕЛЕЖКИ

1. Авва Доротей се е подвизавал в манастира на авва Серида в Газа. Бил е ученик на св. Варсанувий Газки (+540). P. Canivet (Canivet 1965, 337 – 338; Kazhdan 1991, 654) предполага, че е трябвало да напусне манастира, където е бил св. Варсануфий, и да основе свой поради възприемането на неправилни идеи на Евагрий, което всъщност не може да намерим потвърдено в беседите на преподобния, въпреки че той неколkokратно се позовава на неговия опит и съчинения. Умира през 560 г. в манастира в Газа, на който става игумен.
2. Св. Порфирий Кавсокаливит приема монашество на Света гора, но голяма част от живота си прекарва като свещеник, духовен ръководител и изповедник при един от храмовете в Атина. Известен е със светия си живот и пророчески дар, както е при древните отци аскети.

ЛИТЕРАТУРА

- Библия, 1991. София: Синодално издателство.
- Canivet, P., 1965. *Dorothee de Gaza est-il un disciple de Evagre?* In: *Revue des etudes Grecques*. 78(369/370), 336 – 346.
- Kazhdan, A., 1991. *The Oxford Dictionary of Byzantium*. New York – Oxford: Oxford University Press.
- Martzelos, G., 2004. *Teologia e spiritualita nella tradizione ascetica dei padre di Gaza*. In: *Il Diserto di Gaza. Barsanufio, Giovanni e Doroteo. Atti del XI Convegno ecumenico Internazionale di spiritualita ortodossa, sezione bizantina*. Edizione Qiqajon, Comunita di Bose, 99 – 140.

- Migne, J. P., 1863. *Patrologiae Cursus completus Series graeca*, Tomus 91, Sanctus Maximus Confessor. Paris.
- Migne, J. 1865. *Patrologiae Cursus completus Series graeca*, Tomus 79, Sanctus Nilus abbas. Paris.
- Regnault, L. & Préville, J., 1963. Dorothée de Gaza. Œuvres spirituelles, Introduction, texte grec, traduction et notes. *Sources Chrétiennes* 92, Paris.
- Reischl, G., 1967. *Cyrilli Heirosolymarum Archiepiscopi opera quae supersunt Omnia*. Hildesheim: Olms.
- Szymusiak, J. & Leroy, J., 1957. Dorothée. In: Viller, M., Cavallera, F. & De Guibert, S.J.J. (Eds.). *Dictionnaire de Spiritualité Ascétique et Mystique Doctrine et Histoire* Tome III, Paris: Beauchesne.
- Сидоров, А., 1994. Евагрий Понтийский: Жизнь, литературная деятельность и место в истории христианского богословия. В: *Творения аввы Евагрия*, Москва: Мартис, 5 – 75.
- Старецът Порфирий Кавсокаливийски (2007). *Живот и слова*. Прев. Паспалев, Щ. Асеновград: Екобелан.

REFERENCES

- Bible. 1991. Sofia: Sinodalno izdatelstvo.
- Canivet, P., 1965. Dorothée de Gaza est-il un disciple de Evagre? In: *Revue des etudes Grecques*. 78(369/370), 336 – 346.
- Elder Porphyrios from Kausokalibia 2007. *Zhivot i slova*. Paspalev, Sht. Asenovgrad: Ekobelan.
- Kazhdan, A., 1991. *The Oxford Dictionary of Byzantium*. New York – Oxford: Oxford University Press.
- Martzelos, G., 2004. Teologia e spiritualita nella tradizione ascetica dei padre di Gaza. In: *Il Diserto di Gaza. Barsanufio, Giovanni e Doroteo. Atti del XI Convegno ecumenico Internazionale di spiritualita ortodossa, sezione bizantina*. Edizione Qiqajon, Comunita di Bose, 99 – 140.
- Migne, J. P., 1863. *Patrologiae Cursus completus Series graeca*, Tomus 91, Sanctus Maximus Confessor. Paris.
- Migne, J., 1865. *Patrologiae Cursus completus Series graeca*, Tomus 79, Sanctus Nilus abbas. Paris.
- Regnault, L. & Préville, J., 1963. Dorothée de Gaza. Œuvres spirituelles, Introduction, texte grec, traduction et notes. *Sources Chrétiennes* 92, Paris.
- Reischl, G., 1967. *Cyrilli Heirosolymarum Archiepiscopi opera quae supersunt Omnia*. Hildesheim: Olms.
- Sidorov, A., 1994. Evagriy Pontiyskiy: Zhizny, literaturnaya deyatelnosty i mesto v istorii hristiyanskogo bogosloviya. V: *Tvoreniya avvay Evagriya*, Moska: Martis, 5 – 75.

Szymusiak, J. & Leroy, J., 1957. Dorothée. In: Viller, M., Cavallera, F. & De Guibert, S.J.J. (Eds.). *Dictionnaire de Spiritualité Ascétique et Mystique Doctrine et Histoire* Tome III, Paris: Beauchesne.

THE SOTERIOLOGY OF THE ORTHODOX ASCETIC TRADITION IN THE ANCIENT CHURCH AND TODAY BASED ON THE WORKS OF ST.DOROTHEOS OF GAZA (+560) AND ST.PORPHYRIOS OF KAVSOKALIVIA (+1991)

Abstract. The text aims to explore the soteriological nature of the ascetic views of two of the most remarkable ascetic fathers. Based on a comparative analysis, are traced the general moments in their writings, as well as their differences, which outline the development of the ascetic tradition from antiquity to the present day. Abba Dorotheos conveys the ascetic experience of the Egyptian ascetics of the sixth century, the core of which is the spiritual struggle, the cutting off of passions and the acquiring of virtues. At the heart of the Christian feat, St. Porphyrios places the love for God, which transforms passions, converts evil and deifies man, with the focus being not on the fight against the passions, but on Christ and the communion with Him. Sacraments, prayer, worship lead one to praise and contemplation of God. In the words of St. Porphyrios of Kavsokalivia the correlation between soteriology and ecclesiology is much more clearly expressed.

Keywords: asceticism; feat; soteriology; ecclesiology; spiritual struggle; contemplation; Abba Dorotheos; Porphyrios of Kavsokalivia

✉ **Presbyter Dr. Stoyan Chilikov, Assoc. Prof.**

Web of Science Researcher ID: AAB-8293-2020

“Paisii Hilendarski” University of Plovdiv

24, Tzar Assen St.

Plovdiv, Bulgaria

E-mail: stoyan.chilikov@uni-plovdiv.bg